

Försvarsutskottet

Regeringens årsberättelse 2023

Till revisionsutskottet

INLEDNING

Remiss

Regeringens årsberättelse 2023 (B 2/2024 rd): Ärendet har remitterats till försvarsutskottet för utlåtande till revisionsutskottet. Tidsfrist: 20.9.2024.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- konsultativ tjänsteman Karoliina Honkanen, försvarsministeriet
- konsultativ tjänsteman Elina Saarimaa, försvarsministeriet
- övermatematiker Minna Lehmuskero, social- och hälsovårdsministeriet
- medicinalråd Sari Raassina, social- och hälsovårdsministeriet
- sektorchef, överste Niko Hölttä, Huvudstaben.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

(1) Statsrådet lämnar riksdagen en årsberättelse som utgör de i 46 § i grundlagen föreskrivna berättelserna om dels regeringens verksamhet och om regeringens åtgärder med anledning av riksdagens beslut, dels skötseln av statsfinanserna och om hur budgeten har följts.

(2) I avsnittet om försvarsförvaltningen konstateras det att Rysslands anfallskrig mot Ukraina förändrade Finlands och Europas säkerhetspolitiska miljö i grunden. Det är svårt att förutse hur säkerhetsläget i Europa och kriget i Ukraina kommer att utvecklas. Finlands närområde har förblivit militärt fredligt och det finns inget omedelbart hot. Vi har emellertid beredskap i det fall att väpnat våld eller hot om våld riktas mot Finland och om våld används för politisk påtryckning. Det blir allt viktigare att övervaka och trygga den territoriella integriteten och upprätthålla beredskapen. Dessutom måste man förbereda sig på en situation som liknar kriget i Ukraina där krisens omfattning samt dess utdragna och mångfasetterade karaktär utgör en utmaning för försvarsför-
mågan.

Utlåtande FsUU 8/2024 rd

(3) I årsberättelsen konstateras det vidare att utvecklandet av Finlands försvar i hög grad har styrts av förändringarna i den militära omvärlden och Finlands militära allians i och med medlemskapet i Nordatlantiska fördragsorganisationen (Nato). Natomedlemskapet är efterkrigstidens största förändring i Finlands försvar. Försvaret samordnas med Natos processer och verksamhet samt med de krav som medlemskapet för med sig.

(4) Utskottet påpekar att det i det skärpta säkerhetsläget är allt viktigare att säkerställa att de resurser som det nationella försvaret kräver är tillräckliga i förhållande till den förändrade säkerhetspolitiska miljön. Finlands försvarsutgifter utgör cirka 2,4 procent av bnp 2024 och ungefär 2,3 procent av bnp inkommande år. Utskottet anser det vara ytterst viktigt, också med beaktande av arméns kommande omfattande materielanskaffningar, att åtminstone den miniminivå som Nato fastställer vid respektive tillfälle uppnås också under de kommande åren. I nuläget är miniminivån för försvarsutgifterna 2 procent av bnp. Utskottet betonar att Finland också som medlem i Nato bör upprätthålla och utveckla en stark egen försvarsförmåga, utveckla den allmänna värnplikten och fortsätta med det bilaterala och multilaterala försvarssamarbetet. Finland måste ha förmåga att samarbeta med de viktigaste partnererna såväl under normala förhållanden, vid störningar under normala förhållanden som under undantagsförhållanden. Utskottet påpekar dessutom att ikraftträdandet av en blyförordning i EU inte får försämma reservistorganisationernas och det frivilliga försvarets verksamhetsvillkor och övningsverksamhet.

Årsberättelsens kriterier för konsekvensbedömning

(5) I årsredovisningen utvärderas på sedvanligt sätt hur de samhällseliga effektmålen har uppnåtts. Den skala som används är utmärkt, god, nöjaktig och försvarlig. Enligt utredning till utskottet används samma skala också i de övriga förvaltningsområdenas årsberättelser, bland annat för att det ska vara lättare att jämföra utvärderingsresultaten.

(6) Förverkligandet av målet "En försvarspolitik som främjar Finlands intressen" fick för första gången någonsin omdömet utmärkt. I årsberättelsen motiveras vitsordet särskilt med Natomedlemskapsprocessen och den försvarspolitik som bedrivits och som har fått starkt stöd från medborgarna. I december 2023 undertecknades dessutom ett DCA-avtal med Förenta staterna. Utskottet konstaterar att avtalet i betydande grad kompletterar Natomedlemskapet.

(7) Ett annat effektmål var "Förebyggande militär försvarsförmåga och förmåga att avvärja användningen av militära maktmedel". Denna helhet fick i årsberättelsen betyget god. I berättelsen konstateras det att verksamheten och beredskapen har upprätthållits på en högre nivå än före Rysslands anfallskrig mot Ukraina. Den materiella kapaciteten har tryggats genom anskaffning av kritisk materiel och genom ersättande anskaffningar av kapaciteter som överlåtits till Ukraina. Det tredje effektmålet, "Ett tryggt samhälle och beredskap att avvärja omfattande påverkan", fick också betyget god. Dessutom bedömdes det också att utfallet av det fjärde målet, "Stärkande av den internationella säkerheten", var lyckat.

Stödåtgärder för veteraner inom militär krishantering

(8) Utskottet har regelbundet i sina ställningstaganden lyft fram åtgärder för att förbättra ställningen för krishanteringsveteraner (se t.ex. FsUU 4/2024 rd). Utskottet påpekar att frågan också

Utlåtande FsUU 8/2024 rd

har tagits med i regeringsprogrammet: ”Regeringen ser till att stödåtgärderna för Finlands krishanteringsveteraner motsvarar arrangemangen i de övriga nordiska länderna. De nuvarande stödrangemangen för krishanteringsveteraner stärks genom att de befintliga tjänsterna samlas enligt principen om ett enda serviceställe (ett så kallat nationellt centrum för krishanteringsveteraner). Lagen om ersättning för olycksfall och tjänstgöringsrelaterad sjukdom i krishanteringsuppdrag ändras så att det blir möjligt att få vård också vid posttraumatiskt stressyndrom (PTSD). I lagen stryks tidsfristen på sex månader, som ofta leder till att personer inte omfattas av vården. Arbetet för att värna om veteranernas och lottornas traditioner ordnas utifrån förslagen i rapporten från den arbetsgrupp som utrett frågan.”

(9) Utskottets utfrågningar som gäller helheten har gett utskottet en uppfattning om att det inte finns någon som aktivt driver frågan i statsrådet. Social- och hälsovårdsministeriet är ansvarigt för det konkreta genomförandet och finansieringen av de nämnda riktlinjerna, men där betraktas frågan i stor utsträckning som ett försvarspolitiskt projekt. Försvarsministeriet anser å sin sida att social- och hälsovårdsministeriet är ansvarigt för att driva projekten.

(10) Utskottet betonar med eftertryck att båda ministerierna är ansvariga för att se till att riktlinjerna i regeringsprogrammet framskrider. Försvarförvaltningen har det praktiska kunnandet som den bör erbjuda till social- och hälsovårdsministeriet för att riktlinjerna ska kunna genomföras effektivt. Utskottet påpekar att det inte är fråga om stora utgiftsposter utan att det i sista hand handlar om otillräcklig politisk styrning och tjänsteberedning. Försvarsutskottet föreslår att det anvisas en tydlig ansvarig aktör för att leda denna förvaltningsövergripande reform.

(11) Enligt utredning till utskottet har det skett en viss positiv utveckling. Försvarsministeriet har i samarbete med intressentgrupperna inlett planeringen av det nationella programmet för veteraner inom militär krishantering 2024—2027. Dessutom har regeringen vid budgetmanglingen den 3 september 2024 beviljat social- och hälsovårdsministeriet ett anslag på 250 000 euro för att främja tjänsterna för krishanteringsveteraner.

(12) Det största problemet när det gäller att främja olika projekt är enligt utskottet att beslutet om att inrätta ett krishanteringscenter alltjämt låter vänta på sig. Utskottet bedömer att inrättandet av ett krishanteringscenter skulle ha en mycket betydande och omfattande inverkan på krishanteringsveteranernas välbefinnande. Centret kan också ha en central roll när det gäller att stärka kompetensnätverken i regionerna.

Riksdagens uttalanden och ställningstaganden

Ekonomiska förmåner för värnpliktiga

RP 37/2007 rd – RSv 110/2007 rd

(13) I ett uttalande om värnpliktslagen (FsUB 1/2007 rd) förutsatte riksdagen att regeringen vidtar åtgärder för att beväringstjänsten ska beaktas i pensionen och att hemförlovningspenning ska betalas till dem som hemförlovas. Vidare förutsatte riksdagen att de ekonomiska förmånerna för värnpliktiga förbättras ytterligare.

Utlåtande FsUU 8/2024 rd

(14) Utifrån den redogörelse som utskottet fått konstaterar utskottet att vissa ekonomiska förmåner till värnpliktiga, till exempel ersättningarna för permissionsresor, har höjts de senaste åren. Däremot har planerna på att återinföra hemförlovningspenningen eller att beakta beväringstjänstgöringen i pensionen inte avancerat. Beslut om dessa ska fattas inom social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde.

(15) Enligt utredning till utskottet har det vid social- och hälsovårdsministeriet under de senaste åren inte gjorts någon beredning för att beväringstjänstgöringen ska beaktas vid fastställandet av pensionen. Vid beredningen av arbetspensionsreformen 2017 beslutade social- och hälsovårdsministeriet att det inte genomförs några ändringar i beväringarnas pensionsskydd. Orsakerna var den relativt ringa nytta som ändringarna uppskattades medföra för förmånstagarna samt de kostnader som ändringarna skulle medföra för staten.

(16) I enlighet med regeringsprogrammet för statsminister Orpo har förhandlingar inletts om en pensionsreform. Arbetsgruppernas mandatperiod löper ut den 31 januari 2025. Enligt erhållen utredning ingick det inte uttryckligen i arbetsgruppernas uppdrag att främja beaktandet av värnplikten i fastställandet av pensionen, men det har inte heller uteslutits. Utskottet anser att också frågan om pension för beväringar ska utredas i detta sammanhang.

(17) I fråga om hemförlovningspenningen har social- och hälsovårdsministeriet 2023 gjort en bedömning av kostnadsnyttoeffekterna av hemförlovningspenningen. Kostnadsnyttoeffekterna skulle i väsentlig grad bero på det valda sättet att genomföra projektet. Om hemförlovningspenningen uppgår till 1 euro/fullgjord tjänstgöringsdag, skulle de årliga kostnaderna för hemförlovningspenningen till beväringar sammanlagt ligga på cirka 5 miljoner euro. För civiltjänstepliktiga skulle kostnaderna på årsnivå vara ungefär 370 000 euro.

(18) Utskottet betonar att utvecklingen av värnpliktssystemet är ett fundamentalt element i vårt försvar. De nämnda åtgärderna skulle konkret visa på ett stabilt samhällsstöd för att bevara och utveckla systemet med värnplikt. Uttalandet bör stå kvar och målen i uttalandet bör uppnås under denna valperiod.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Försvarsutskottet föreslår

att revisionsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Utlåtande FsUU 8/2024 rd

Helsingfors 18.9.2024

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Jukka Kopra saml
medlem Miko Bergbom saf
medlem Timo Heinonen saml
medlem Hanna Holopainen gröna
medlem Tomi Immonen saf
medlem Mika Kari sd
medlem Pauli Kiuru saml
medlem Juha Mäenpää saf
medlem Riitta Mäkinen sd
medlem Jari Ronkainen saf
medlem Hanna Räsänen cent (delvis)
medlem Tuula Väätäinen sd
ersättare Sari Tanus kd.

Sekreterare var

utskottsråd Jonna Savola.